

—

Bill

Alexandra Da Costa

*beste Bill, je wou dat je kon zeggen
dat je hevig dit leven had geleefd
en dat je een man was, vrij en zonder schulden
en dat je slimmer dan je ouders was geweest*
(Gorki, 1993)

Toen zijn oud-medewerkers, waarvan de meesten tot de laatste snik in hem hadden geloofd, Bill opknoopten aan de loden ventilatiebuis en traag lieten stikken, wist iedereen dat die vreselijk *onzekere* tijden voorgoed voorbij waren. Een nieuwe onzekerheid had plaats gemaakt voor de oude maar de angstige jaren onder Bill zouden ze niet gauw meer meemaken, wellicht niet meer binnen hun levensspanne, al was die nu aanzienlijk verkort gezien de grondig gewijzigde economische omstandigheden. De verleden tijden waren ultiem *verschrikkelijk* gebleken net omdat ze zo lange tijd *onbepaald* waren geweest, dat Bill als 'leider' onbepaald was gebleven, achter zijn bemoeiziek gekibbel nooit werkelijk *iets* had besloten of gekozen, finaal altijd alles in het midden had gelaten, zich er ook steeds had uitgeluld, uitgewaauwd zelfs, iedereen altijd *iets* had beloofd maar niemand werkelijk had beloond, ook zichzelf niet en uiteindelijk, zo gezien - en dat *konden* ze nu, dat *moesten* ze nu wel allemaal – hij nooit echt een 'leider' was geweest.

Zachte heelmeesters maken stinkende wonden, zegt de volksmond. Toen wereldwijd een nieuwe generatie machtsgeile populistten en flamboyante dictatoren het strijdtoneel bepaalden, verbleekten de gezichten in Bills bedrijf. De gemoederen werden onrustig, licht ontvlambaar want men vroeg zich af waar dit allemaal naartoe ging. Anders gezegd, men maakte zich zorgen maar men wist niet precies *waarom*. Misschien was men bang voor het meest evidente: dat men het nooit erg goed wist (of wist te verwoorden) terwijl die mondiale bullebakken dat wél konden of dat alleszins, tot groot jolijt van het gepeupel, pretendeerden. En waar lag het verschil tussen kunnen denken (en zeggen) dat je het weet en doen alsof? Waar het verschil uit bestond, dat wisten Bills medewerkers niet,

en, eerlijk gezegd (al kon iedereen dat snel raden) wist Bill dat zelf ook niet. Hij pretendeerde in feite ook niet dat hij het wist. Wel liet hij altijd doorschijnen dat hij *iets* wist, of alvast *meer* of hoe dan ook iets *anders* dan wat Pieter, Bert of Yasmina wisten. Hij liet dat ook stevast voelen, op vergaderingen en informele ontmoetingsmomenten, zoals tijdens de eindejaarsrecepties. Maar hij liet vooral doorschemeren dat hun weten, hun handelen, hun *zijn* in feite nooit voldoende of volledig was, wat eigenlijk ook *waar* was, en de meesten bijgevolg op hun ongemak stelde, weinigen tot een vorm van onbetrokkenheid deed concluderen en enkelen tenslotte tot meer cynische bewegingen stimuleerde.

Bill was lang geen slechte mens, al was hij dus klaarblijkelijk geen geboren leider – zo iemand hadden ze trouwens zeker niet *gewild*. Hij was behoorlijk verstandig doch niet erg rationeel en veeleer sluw dan slim of intelligent. Hij had het altijd van alle kanten bekeken en er het zijne van gedacht. Hij was geen held, dat wist Bill zelf, maar ook geen platte opportunist, dat dachten de anderen toch. Hij kon goed met mensen overweg door ze enigszins op afstand te houden, dichterbij geraakte hij niet: in feite was hij altijd een beetje bang van hen, bang dat ze hem niet zouden mogen, dat ze hem door zouden hebben en hem vervolgens zouden vernederen. Net omdat hij van niemand in het bijzonder een goede vriend was maar tegelijk wel dé vriend van *alleman* leek te zijn, kreeg Bill taken en verantwoordelijkheden toegeschoven. Hij maakte carrière in een obscuur, ietwat saai en eigenlijk geheel onbeduidend domein, ten tijde van de Amerikaanse president waarmee hij de voornaam deelde. Het waren joviale, zorgeloze jaren waarin weer van alles mogelijk leek, niemand er mee in zat wie wat deed, wie wat was, wat wat was. Men nam toen ook veel drugs en luisterde naar ‘grenzeloze’ muziek, en dat was ok. Toen enkele vliegtuigen zich in de WTC-torens boorden, was het feestgedruis zowat voorbij. En toen Bill het bedrijfje overnam, zat George W. Bush in Afghanistan en Irak. De tijden waren gekenterd, de toon en het humeur idem, maar Bill scoorde hoog met een doorgedreven en schijnbaar volleerde doch steeds informele ‘bonhomie’. Het bedrijf deed het goed, expandeerde en floreerde in het gouden tijdperk van publiek-privé, waarbij een resem openbare instituties gerund werden als links-liberale bedrijven, terwijl sommige private ondernemingen, zoals die van Bill of eerder het bedrijf dat hij toen beurswaarts loodste, haast voor de dag kwam als caritatieve instelling of *joint venture* van publiek belang. Bills recept was eigentijdser dan origineel en het behelsde een gewiekste cocktail van subsidiëring en winstmarges, van externe ‘aanlokking’ of ‘aanzuiging’ en interne flexibilisering, van vlekkeloze pr en internationalisering. Dat alles legde Bill en zijn bedrijf zeker geen windeieren, al haalden ze nooit de beurs, iets wat lang

bij Bill bleef 'prikken'. Dat het bedrijf trouwens in wind grossierde was mooi meegenomen: 'wind' was immers een 'eindelozende kracht', zoals hun commerciële slogan toen nog luidde, en de paarse burgervaders stonden maar al te graag voor die wind garant terwijl ze hun dagen bruinbakkend spendeerden in de zon en aan zee.

Bovendien, en dat was allesbehalve onbelangrijk in die esthetische tijden van mooie mutsen, remloze fietsen en frappucino's, was het bedrijf dat Bill inmiddels door menig storm moest krijgen – want er waren uiteraard heikele kwesties, niet alles liep van een leien dakje, Bills broodjes waren lang niet gebakken – bovendien was Bills bedrijf erg *mooi*. Dat klinkt vast lullig maar het is *waar*. Bills bedrijf was niet alleen *up and running*, het zag er ook erg fraai uit: schoon gebouw, diverse prijzen, blinkende wagens en nieuwe bakfietsen, duurzame meubelen, fijn design en een aantrekkelijke cafetaria met gezond eten. Was Google er niet geweest dan had Bill dit soort bedrijfscultuur uitgevonden. Er waren zeker een aantal minpunten op het vlak van sociaal beleid – de flexibilisering bijvoorbeeld was 'een beetje' doorgeschoten in vormen van contraproductieve concullegialiteit – maar er werd, zo zei men vanuit de overhead, aan *gewerkt*. Dat zei men niet om te paaien of gerust te stellen en iedereen dacht dit dan ook oprecht, ondanks het gemorrel en gebrom van enkele collega's die de laan uitvlogen wegens geheel andere zaken in feite, met name alcoholisme, 'inefficiëntie' en 'on(aan)gepast gedrag'. Op de koop toe hadden die verloren zielen interne informatie misbruikt om vanuit eigenbelang een scène te maken, om keet te schoppen terwijl overleg en productieve *collegialiteit* aan de orde waren! In deze tijden van post-9/11 stapelden de donkere wolken zich langzaam op, de crisis (met wisselkoersen) brak daarna uit, en dan nog één (met asielzoekers) en vervolgens nog één bovenop de vorige (ditmaal met schandalen, ecocheques en een zegevierend extreemrechts.)

Bill zat in een lastig parket: de vele beloftes die hij had gemaakt kon hij niet waarmaken, hij kon zijn groots plan ook niet realiseren, zijn werknemers (hij zei liever 'medewerkers') kon hij niet trakteren op wat ze hadden verdiend, hij kon ze niet geven waar ze recht op hadden, zo meende hij, waar ze zo lang op gewacht en naar verlangd hadden, zeiden de vakbonden. Mensen werden *kwaad*, ongeduldig, men roddelde in de wandelgangen (dat deed Bill veel pijn, zijn oude angsten leefden plots fel op). Dat was toch allemaal zo verdomd *jammer*! Dat ganse, mooie project, die fijne jaren samen, het overwinnen van die obstakels, dat eindelijk maar tot dan toe grotendeels *succesvol* maneuver. Dat kon toch niet stoppen? Ging *alles* nu naar de haaien? Om maar niet te spreken van de

werknemers, de gezinnen die ze moesten onderhouden, de huizen die ze afbetaalden, de verdere plannen die ze mogelijk koesterden. Hadden de 'coöperativo's' – een gevaarlijke groep gesyndiceerden die het bedrijf wilden collectiviseren – hen dat allemaal kunnen geven misschien? Bill dacht van niet. Dit bedrijf, deze mensen, hadden een sterke leider nodig, iemand die hen door de storm zou loodsen, misschien niet heelhuids maar dan wel zo levend mogelijk. En hij moest toegeven (aan zichzelf voorlopig): zo'n leider was hij *niet*. Ook vond hij dat geen tekort, hier trof hem geen blaam, hij gruwelde zelfs een beetje van het woord. Leider. Ze zaten toch niet in de scouts of zo? Nee, dan had hij zich toch altijd al verzoend met zijn titel van ceo: *chief executive officer*, dat klonk uiteindelijk niet zo slecht. Een 'hoofd' en een 'uitvoerder', dat was hij inderdaad (geweest), een 'beslissingennemer', iemand die knopen kon doorhakken maar steeds met de nodige afstand, door voldoende tijd te nemen, alles goed in acht te nemen, voldoende perspectieven te verenigen, de koppen bij elkaar te krijgen, de opties te overlopen en ze desnoods te herzien. Jaar in, jaar uit, tot het project rond was, of het spel – zo bleek nu – uitgespeeld. Had hij dan verloren?

*en je wou dat je kon zeggen dat dit drijven
dat het niet jouw stijl is, maar de stilte voor de storm
dat je muren kan breken, ijzer kan smeden
als het brandt van binnen*

De mannen stonden aan de kant van de weg, klaar als het ware, terwijl ze met hun uitgemergelde, moegetergde gezichten sigaret na sigaret rookten, waarbij het niet ongebruikelijk was dat iemand, vaak niet meer dan een schim, langs kwam en de peuken oprapte, en aan de nog nasmeulende exemplaren zoog alsof het zijn of haar *laatste* sigaret was, wat gezien de huidige omstandigheden best wel mogelijk was. Bill kwam naar buiten in het felle daglicht – ze hadden hem drie dagen lang binnen gehouden, in de duisternis van zijn overhoopgehaalde kantoor – en hij weigerde de maagdelijke sigaret die de tengere jongeman aanbood. (Hij kon zich niet eens herinneren of hij die man van vreemde origine ooit had aangenomen. Hij dacht van niet.) Hij wou zijn oud-medewerkers toespreken, hen zeggen dat ze zich vergisten, dat dit debacle niet zijn schuld was, of toch niet volledig, en zeker niet zijn bedoeling was geweest (maar dat sprak voor zich), dat hij vast misstappen had begaan of veeleer vergissingen had gemaakt, maar dat dit *menselijk* was en eigen aan elk beleid. Iets van 'de eerste steen' flitste door zijn gedachten maar verder dan de vaststelling dat het een christelijke parabel betrof, kwam Bill niet. Bill was immers atheïstisch opgevoed en hij was dat ook gebleven, en de verzinsels van

het christendom of van welke religie dan ook, hadden hem nooit kunnen bekoren, laat staan geïnteresseerd. Dat was ook zo bij haast al zijn medewerkers, dat wist hij met zekerheid — bij de IT'ers zaten zelfs enkele rabiate darwinisten — al gedoogde hij met veel breeddenkendheid de gematigde islam die enkele werknemers zonder al te veel vertoon aanhingen. Iets met 'eerste' en 'steen', zoiets was het, ja, maar verder geraakte hij niet. Zijn geest was van het weinige slapen erg verward en zijn stem klonk erg schor toen slechts die enkele woorden uit zijn mond rolden: 'excuses'... 'sorry'... 'verleden'... 'vergissingen'...

'We zijn uitgepraat, Bill,' was alles wat hij had gehoord. En iets in de trant van 'houd nu maar op.' Men had hem 'geadviseerd' om zijn 'speeksel te sparen' voor *belangrijker* zaken, met name 'slikken als het zover kwam' en hij 'oog in oog' zou komen te staan met 'de dood', wat hij raar genoeg een erg abstract woord bleef vinden. Opnieuw, hij begreep niet goed of ze hem vroegen zich vooralsnog te verantwoorden, te verontschuldigen of op pathetische wijze *mea culpa* te slaan, of dat hij nu gewoon zijn mond moest houden. Bijgevolg wauwelde hij maar wat en meteen kreeg hij een harde dreun tegen zijn hoofd. Bill wankelde, dacht dat hij zou flauwvallen en tegen de grond zou gaan, maar hij bleef eigenaardig genoeg overeind. Zijn linkeroor piepte, dat wel, en hij voelde een rare ruis doorheen zijn hoofd golven. Hij bemerkte vanuit zijn bloedend ooghoek een schop: een schop! Wat een eigenaardig gebruiksvoorwerp in deze context, met name dat van een flink vooruitboerend windbedrijf! Ook merkte Bill dat zijn zicht aan ene kant, de linkerkant ook, de zijde van waar de klap kwam, danig vertroebeld was, een beetje als toen hij indertijd, nu en dan, bij een zatte bui een contactlens verloor en in het halfduister naar huis moest strompelen, soms ook bij klaarlichte dag. Maar dat was allemaal erg lang geleden: Bill had inmiddels krasjes in zijn ogen (het gevolg van een niet zò dure laserbehandeling) en een oud-medewerker had hem net met de platte kant van een schopijzer geslaan. Geslaan? De man was duidelijk woedend, dat kon Bill vanuit zijn vertroebeld oog vaststellen, maar hield zich nog in, zoals de andere mannen en vrouwen die rond hem stonden. Had hij deze mensen werkelijk ooit aangenomen? Hij kon zich precies niemand meer herinneren, hij herkende haast geen enkele van de mensen die hem omcirkelden. Vertekende de rijzende woede hun gezichten dan zodanig? Was het de honger of het verdriet dat hen tot waanzin dreef, hun gelaat vertekende tot dat van een meute grommende wolven? Alleen Frans kon hij nog herkennen, een medewerker die al lang meeging, een man die ooit als elektricien aan de slag ging in het voormalig bedrijf en het onder Bill tot 'chef veiligheid en preventie' schopte. Bill had hem altijd al een hele sukkel gevonden, maar dat *zei* hij uiteraard nooit, dat hoefde

niet, en nu was Bill op bijna extatische wijze *blij* dat hij Frans zag, al keek die hem aan met een onmiskenbare, brandende minachting.

Wie was Bill? Wat had hij mispeuterd? Was zijn enige zonde dat hij gewoon een 'kind van zijn tijd' was geweest? Dat hij dat misschien wat meer was dan een ander, misschien inderdaad een tikkeltje teveel? Of was het eerder zijn gebrek aan daadkracht terwijl iedereen altijd maar lovend bleef over zijn 'luisterend oor' en zijn raadzame wijsheid? Was hij te genereus geweest, te laks, te vrijblijvend? Of was het net andersom en ontbrak het Bill aan een meer *reële* gulheid, een vertrouwen in en kunnen steunen op de ander? Had hij in feite onvoldoende gedelegeerd? Was hij dan in die zin te braaf geweest, te mak, al te zeer behoedzaam, te *angstvallig* zelfs voor de anderen? Had hij bijgevolg ook niemand durven te schofferen of minstens een beetje tegen de borst te stoten? Op dit punt wist Bill het niet meer, zijn ogen traanden veel te hard, het touw spande strak rond zijn keel, hij kon de oud-medewerkers niet meer horen, en hij meende dat hij het geluid kon *voelen* van zijn eigen nek die brak. Bill kon het niet weten en niemand kon dat nog voor hem, niemand kon en zou het hem ooit zeggen, hem daarin kunnen geruststellen, of hij tenslotte 'goed' of 'kwaadaardig' was, of hij goed of kwaad had gedaan, of gewoonweg zoals allen hier op aarde – zo had Bill toch altijd oprecht gedacht – wat aanmodderde, in het eindeloze ongewisse was gebleven, ondanks alle plannen en projecten uiteindelijk en vooral in de mist en op de tast, stilaan maar zeker, steeds meer vermoeid en moeizaam ademend verzonken in het moeras van de eigen, stilzwijgende zelfgenoegzaamheid.

K. voelde zich onbehaaglijk bij deze verhalen, hoezeer ze ook hemzelf aangingen. 'Hoe lang is dat allemaal wel niet geleden,' vroeg hij met een zucht. 'Meer dan twintig jaar,' zei de waardin, 'veel meer dan twintig jaar.' 'Zo lang blijven mensen Klamm dus trouw,' zei K. 'Maar bent u zich er ook van bewust, mevrouw, dat ik mij door zulke bekentenissen van u, als ik aan mij toekomstige huwelijk denk, ernstige zorgen maak?'

(Franz Kafka, *Het Kasteel*)